

OILAVIY KITOBXONLIKNING BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI YOZMA NUTQIGA TA'SIRI

Mamadjanova Gulnoraxon Solidjonovna

Andijon davlat chet tillar instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oilaviy kitobxonlikning boshlang'ich sinf o'quvchilari yozma nutqini rivojlantirishdagi pedagogik ahamiyati ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Boshlang'ich ta'lim davrida bolaning yozma nutqi shakllanishi uning lug'at boyligi, grammatik bilimlari, mantiqiy fikrlashi, matnni anglash va o'z fikrini izchil ifodalash qobiliyatlari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqotda oilada kitob o'qish muhitining mavjudligi, ota-onalarning kitobxonlikka munosabati, bola bilan birgalikda mutolaa qilish, o'qilgan asar yuzasidan suhbatlashish va bolaning mustaqil fikrini yozma shaklda ifodalashga rag'batlantirishning yozma nutqqa ta'siri yoritilgan. Shuningdek, oilaviy kitobxonlik orqali bolaning faol va passiv lug'at zahirasi kengaytirish, gap tuzish, matn yaratish, voqealarni izchil bayon qilish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari oilaviy kitobxonlikni muntazam va maqsadli tashkil etish boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirishning muhim pedagogik sharti ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: oilaviy kitobxonlik, boshlang'ich ta'lim, yozma nutq, o'quvchi, ota-ona, kitob o'qish, lug'at boyligi, yozma savodxonlik, nutqiy rivojlanish, mustaqil fikrlash, matn yaratish, oilaviy tarbiya.

Аннотация: В статье с теоретической и практической точек зрения анализируется педагогическое значение семейного чтения в развитии письменной речи учащихся начальных классов. В период начального образования формирование письменной речи ребенка тесно связано с развитием словарного запаса, грамматических знаний, логического мышления, понимания текста и способности последовательно выражать свои мысли. В исследовании рассматривается влияние наличия читательской среды в семье, отношения родителей к чтению, совместного чтения с ребенком, обсуждения прочитанных произведений и поощрения самостоятельного выражения мыслей ребенка в письменной форме на развитие письменной речи. Также анализируются возможности семейного чтения в расширении активного и пассивного словарного запаса ребенка, развитии навыков построения предложений, создания текста, последовательного

изложения событий и творческого мышления. Результаты исследования показывают, что систематическая и целенаправленная организация семейного чтения является важным педагогическим условием развития письменной речи учащихся начальных классов.

Ключевые слова: семейное чтение, начальное образование, письменная речь, учащийся, родители, чтение, словарный запас, письменная грамотность, речевое развитие, самостоятельное мышление, создание текста, семейное воспитание.

Abstract: This article analyzes the pedagogical significance of family reading in developing the written language of primary school students from theoretical and practical perspectives. During primary education, the formation of a child's written language is closely connected with vocabulary development, grammatical knowledge, logical thinking, text comprehension, and the ability to express ideas coherently. The study examines the influence of the family reading environment, parents' attitudes toward reading, joint reading activities, discussions of literary works, and encouragement of children to express their independent thoughts in written form. It also analyzes the opportunities provided by family reading to expand children's active and passive vocabulary, develop sentence construction, create texts, narrate events coherently, and foster creative thinking. The results demonstrate that the systematic and purposeful organization of family reading is an important pedagogical condition for developing the written language of primary school students.

Keywords: family reading, primary education, written language, student, parents, reading, vocabulary, written literacy, speech development, independent thinking, text creation, family upbringing.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarning nafaqat bilim olishini, balki ularning mustaqil fikrlashi, o'z fikrini aniq va mantiqiy ifodalashi, axborotni tahlil qilishi hamda samarali muloqot qila olish qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat. Mazkur jarayonda ona tili va o'qish savodxonligi ta'limi alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf davri bolaning nutqiy rivojlanishi uchun eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'lim davrida o'quvchi og'zaki nutqdan yozma nutqqa faol ravishda o'tadi. U tovush va harflar o'rtasidagi munosabatni anglash, so'zlarni to'g'ri yozish, gap tuzish, matnni qayta hikoya qilish, bayon va insho

yozish, o'z fikrini mustaqil ravishda yozma shaklda ifodalash kabi ko'nikmalarni egallay boshlaydi. Shu sababli yozma nutqning shakllanishi faqatgina ona tili darslarida bajariladigan mashqlar bilan chegaralanib qolmasligi kerak.

Yozma nutq bolaning umumiy nutqiy rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Bola qancha ko'p so'z bilsa, turli xil matnlarni qancha ko'p o'qisa va o'qiganlarini qancha chuqurroq anglab olsa, uning yozma ravishda fikr bildirish imkoniyatlari ham shunchalik kengayadi. Shu nuqtayi nazardan kitobxonlik bolaning yozma nutqini rivojlantiruvchi eng tabiiy va samarali vositalardan biridir.

Kitob o'qish jarayonida bola yangi so'zlar, iboralar, gap qurilmalari, badiiy tasvir vositalari va turli xil matn tuzilmalari bilan tanishadi. Bola matnni o'qish orqali nafaqat ma'lumot oladi, balki fikrni qanday boshlash, rivojlantirish va yakunlash mumkinligini ham bilvosita o'zlashtiradi. Ayniqsa, o'qilgan matn yuzasidan suhbatlashish, savollarga javob berish va o'z fikrini yozma shaklda bayon qilish kitobxonlikni yozma nutq rivoji bilan bevosita bog'laydi.

Biroq bolaning kitobxonlik faoliyatini faqat maktab bilan bog'lash yetarli emas. Bola uchun kitobxonlik madaniyati avvalo oilada shakllanadi. Ota-onaning kitob o'qishga munosabati, uyda kitoblarning mavjudligi, farzand bilan birgalikda mutolaa qilish, o'qilgan asar haqida suhbatlashish va bolaning savollariga javob berish oilaviy kitobxonlik muhitining asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etadi.

Oilada kitob o'qish an'anasi shakllangan bola kitobni faqat o'quv topshirig'i sifatida emas, balki bilim olish, yangi narsalarni o'rganish, tasavvur qilish va fikr almashish vositasi sifatida qabul qiladi. Bunday munosabat bolaning o'qishga bo'lgan ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

Oilaviy kitobxonlikning yozma nutqqa ta'siri bir necha yo'nalishda namoyon bo'ladi. Birinchidan, muntazam o'qish bolaning lug'at boyligini kengaytiradi. Ikkinchidan, turli janrdagi matnlar bilan tanishish bolaning matn tuzilishi haqidagi tasavvurini boyitadi. Uchinchidan, asar qahramonlari, voqealar va muammolar haqida fikr yuritish bolaning tahliliy va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. To'rtinchidan, o'qilgan asarni qayta hikoya qilish yoki uning mazmuni yuzasidan kichik matn yozish yozma nutqni bevosita mashq qildirish imkonini beradi.

Shu sababli oilaviy kitobxonlikni boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirishning muhim pedagogik omili sifatida o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

TADQIQOTNING MAQSADI

Tadqiqotning asosiy maqsadi oilaviy kitobxonlikning boshlang'ich sinf o'quvchilari yozma nutqini rivojlantirishga ta'sirini aniqlash, oilada kitobxonlik muhitini tashkil etishning pedagogik imkoniyatlarini ochib berish hamda ota-onalar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari

Mazkur maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi:

Oilaviy kitobxonlik tushunchasining pedagogik mohiyatini ochib berish.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yozma nutqning rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilish.

Kitob o'qish va yozma nutq rivoji o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash.

Ota-onalarning kitobxonlikdagi shaxsiy namunasining ahamiyatini asoslash.

Birgalikda kitob o'qish va muhokama qilishning yozma nutqqa ta'sirini yoritish.

Oilaviy kitobxonlikni tashkil etishning samarali shakllarini aniqlash.

Oila va maktab hamkorligi asosida kitobxonlik faoliyatini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirish jarayoni.

Tadqiqot predmeti

Oilaviy kitobxonlikning boshlang'ich sinf o'quvchilari yozma nutqiga ta'siri va ushbu ta'sirni kuchaytirishning pedagogik shart-sharoitlari.

MAVZUGA OID ILMIY ADABIYOTLAR TAHLILI

Yozma nutqning shakllanishi pedagogika va psixologiya fanlarida uzoq vaqt davomida tadqiq etib kelinayotgan masalalardan biridir. L.S. Vygotskiy yozma nutqni bolaning ongli va murakkab nutqiy faoliyati sifatida baholagan. Uning qarashlariga ko'ra, yozma nutq og'zaki nutqdan yuqoriroq darajadagi anglash va rejalashtirishni talab qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchisining yozma nutqini rivojlantirishda o'qish faoliyati alohida o'rin egallaydi. O'qish orqali bola tayyor nutqiy namunalardan bilan tanishadi. Badiiy asarlardagi gaplarning tuzilishi, so'zlarning qo'llanishi, voqealarning ketma-ketligi va muallifning fikrni ifodalash usullari bolaning nutqiy tajribasini boyitadi.

Xorijiy pedagogik tadqiqotlarda ham oiladagi savodxonlik muhiti bolaning o'qish va yozish ko'nikmalari bilan bog'liqligi ta'kidlanadi. "Home literacy environment", ya'ni uy savodxonligi muhiti tushunchasi oilada kitoblarning mavjudligi, ota-onaning bolaga kitob o'qib berishi, bola bilan

kitob haqida suhbatlashishi va yozma faoliyatni qo'llab-quvvatlash kabi omillarni qamrab oladi.

Oilaviy kitobxonlik bolaning savodxonligini rivojlantirishda ikki tomonlama mexanizm asosida ishlaydi. Bir tomondan, bola yangi so'zlar va grammatik konstruksiyalarni o'zlashtiradi. Ikkinchi tomondan, u o'qilgan matnni tushunish, tahlil qilish va o'z munosabatini bildirishga o'rganadi.

Shuningdek, oilaviy kitobxonlikning samarasi kitobning mavjudligi bilan emas, undan qanday foydalanish bilan belgilanadi. Uyda ko'plab kitoblarning bo'lishi o'z-o'zidan bolaning yozma nutqini yuqori darajada rivojlantirmaydi. Ota-onaning bolaning kitob o'qish jarayonidagi faol ishtiroki, savol berishi, uning fikrini tinglashi va o'qilgan asar yuzasidan yozma topshiriqlar tashkil etishi muhim ahamiyatga ega.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (METHODS)

Tadqiqot nazariy va amaliy yondashuvlar asosida olib borilib, oilaviy kitobxonlik hamda yozma nutq rivojlanishining o'zaro bog'liqligini aniqlashga yo'naltirildi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

Nazariy tahlil — pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarda oilaviy kitobxonlik hamda yozma nutq masalalarining yoritilishini o'rganish.

Qiyosiy tahlil — kitobxonlik muhiti faol va sust bo'lgan oilalarda tarbiyalanayotgan o'quvchilarning yozma nutq xususiyatlarini qiyosiy o'rganish.

Kuzatish — o'quvchilarning kitob o'qish, matnni qayta hikoya qilish va yozma topshiriqlarni bajarish jarayonini kuzatish.

So'rovnoma — ota-onalarning oilaviy kitobxonlikka munosabati, uyda kitob o'qish chastotasi, farzand bilan birgalikda mutolaa qilish va o'qilgan asarlarni muhokama qilish holatini aniqlash.

Yozma ishlarni tahlil qilish — o'quvchilarning bayon, insho, ijodiy hikoya, kitob haqidagi fikr va boshqa yozma ishlarini mazmun, lug'at boyligi, grammatik to'g'rilik va mantiqiy izchillik nuqtayi nazaridan tahlil qilish.

Pedagogik tajriba-sinov — oilaviy kitobxonlikka asoslangan maxsus topshiriqlarni joriy etish va ularning o'quvchilarning yozma nutqiga ta'sirini aniqlash.

Yozma nutqni baholashda quyidagi mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

lug'at boyligi;

fikrning mantiqiy izchilligi;

gap tuzish qobiliyati;

grammatik to'g'rilik;
imloviy savodxonlik;
matnning mazmuniy yaxlitligi;
mustaqil fikrlash;
ijodiy yondashuv.

TADQIQOT NATIJALARI (RESULTS)

Oilaviy kitobxonlik va lug'at boyligi

Tadqiqotning nazariy va amaliy tahlili oilaviy kitobxonlik bilan bolaning lug'at boyligi o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Bola kundalik hayotda kam uchraydigan ko'plab so'zlarni aynan badiiy va ilmiy-ommabop matnlarni o'qish orqali o'zlashtiradi.

Masalan, badiiy asarni o'qish jarayonida bola yangi sifatlar, fe'llar, iboralar va tasviriy ifodalar bilan tanishadi. Agar ota-ona ushbu so'zlarning ma'nosini tushuntirib bersa va ularni kundalik suhbatda qo'llashga undasa, yangi so'zlar bolaning faol lug'at zahirasiga o'tishi osonlashadi.

Lug'at boyligining kengligi esa yozma nutq sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. So'z boyligi cheklangan bola o'z fikrini yozishda bir xil so'zlarni takrorlashga moyil bo'ladi. Lug'at boyligi keng bola esa fikrini aniqroq, rang-barangroq va mazmunliroq ifodalay oladi.

2. Birgalikda kitob o'qishning ahamiyati

Oilaviy kitobxonlikning eng samarali shakllaridan biri ota-ona va bolaning birgalikda kitob o'qishidir. Bunda ota-ona shunchaki matnni o'qib beruvchi emas, balki bolaning fikrlash faoliyatini yo'naltiruvchi suhbatdosh sifatida ishtirok etishi kerak.

Masalan, o'qishdan oldin:

"Seningcha, bu hikoya nima haqida bo'lishi mumkin?"

degan savol berish bolaning taxmin qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

O'qish jarayonida:

"Qahramon nima uchun bunday qaror qabul qildi?"

degan savol sabab-oqibat munosabatlarini anglashga yordam beradi.

O'qishdan so'ng:

"Sen ushbu voqeani qanday yakunlagan bo'larding?"

degan savol esa ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Keyinchalik ushbu og'zaki fikrlarni yozma shaklda ifodalash topshirig'i berilsa, bola o'z fikrini yozma nutq orqali bayon qilishga o'rganadi.

O'qilgan asar asosida yozma topshiriqlar

Kitobxonlikni yozma nutq rivoji bilan bog'lash uchun o'qilgan asar asosida maxsus yozma topshiriqlardan foydalanish samarali hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga quyidagi topshiriqlarni berish mumkin:
asar mazmunini 5–6 gap bilan yozish;
sevimli qahramoni haqida yozish;
asarga boshqa sarlavha topish;
hikoyani davom ettirish;
hikoyaga boshqa yakun yaratish;
qahramonga maktub yozish;
asardan o'rgangan saboqlarini yozish;
“Agar men qahramon o'rnida bo'lganimda...” mavzusida kichik matn yaratish.

Mazkur topshiriqlar bolaning o'qish va yozish faoliyatini birlashtiradi. Natijada o'quvchi matnni shunchaki o'qib chiqmaydi, balki uning mazmunini qayta ishlaydi va o'z munosabatini yozma shaklda ifodalaydi.

Oilaviy kitobxonlikning mantiqiy fikrlashga ta'siri

Yozma nutq faqat til birliklaridan foydalanish emas, balki fikrni mantiqiy tartibga solish jarayonidir. Bola biror voqea haqida yozayotganda uning boshlanishi, rivoji va yakunini izchil ifodalashi kerak.

Badiiy asarlarni muntazam o'qish bolaning voqealar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini anglashiga yordam beradi. Masalan, bola “qahramon nima qildi?”, “nima uchun shunday qildi?”, “buning natijasi nima bo'ldi?” kabi savollarga javob izlash orqali mantiqiy fikrlashni o'rganadi.

Keyinchalik bu ko'nikma yozma nutqda namoyon bo'ladi. Bola matn tuzishda fikrlarni tasodifiy emas, balki muayyan mantiqiy ketma-ketlik asosida joylashtira boshlaydi.

Ota-onaning kitobxonlikdagi shaxsiy namunasi

Bolaning kitobga munosabati ko'p jihatdan ota-onaning kitobga bo'lgan munosabati bilan bog'liq. Agar bola ota-onasining muntazam kitob o'qishini ko'rsa, kitobxonlikni tabiiy kundalik faoliyat sifatida qabul qiladi.

Ota-onaning:

kitob o'qishi;

farzandiga kitob sovg'a qilishi;

birgalikda mutolaa qilishi;

o'qilgan asar haqida suhbatlashishi;

bolaning kitob tanlashiga imkon berishi;

bolaning yozgan fikrlarini qiziqish bilan o'qishi

kitobxonlik motivatsiyasini kuchaytiruvchi muhim omillardir.

Aksincha, ota-ona kitob o'qishni faqat maktab vazifasi sifatida baholasa, bola ham kitobxonlikni majburiyat sifatida qabul qilishi mumkin.

Oilaviy kitobxonlik va ijodiy yozuv

Kitobxonlik bolaning tasavvurini kengaytiradi. Badiiy asarlardagi qahramonlar, voqealar va muhit bola ongida turli obrazlarning shakllanishiga yordam beradi.

Bu imkoniyatdan ijodiy yozuvni rivojlantirishda foydalanish mumkin. Masalan, ota-ona bolaning sevimli hikoyasidan foydalanib:

“Agar hikoyadagi voqealar boshqa joyda sodir bo‘lganida nima bo‘lardi?”

yoki

“Agar sen hikoyaga yangi qahramon qo‘shganingda, u qanday bo‘lardi?”

kabi savollar berishi mumkin.

Bola ushbu savollarga javob yozish jarayonida mustaqil matn yaratadi. Bu esa reproduktiv yozuvdan ijodiy yozuvga bosqichma-bosqich o‘tishga imkon beradi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Tadqiqot natijalarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, oilaviy kitobxonlik boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yozma nutqiga bevosita va bilvosita ta‘sir ko‘rsatadi. Bevosita ta‘sir o‘qilgan asar yuzasidan yozma topshiriqlar bajarish orqali yuzaga kelsa, bilvosita ta‘sir bolaning lug‘at boyligi, tafakkuri, tasavvuri va umumiy nutqiy tajribasining kengayishi orqali namoyon bo‘ladi.

Oilaviy kitobxonlikning samaradorligi muntazamlilik bilan chambarchas bog‘liq. Vaqti-vaqti bilan kitob o‘qishdan ko‘ra, har kuni qisqa muddat bo‘lsa ham birgalikda mutolaa qilish yuqori natija berishi mumkin. Bunda kitob o‘qish jarayoni bolaning yoshiga, qiziqishiga va individual xususiyatlariga mos tashkil qilinishi kerak.

Shuningdek, oilaviy kitobxonlik faqat badiiy asar o‘qishdan iborat bo‘lmasligi kerak. Ertaklar, hikoyalar, she‘rlar, ilmiy-ommabop matnlar, ensiklopedik materiallar va bolalar jurnallaridan ham foydalanish mumkin. Turli janrdagi matnlar bolaning turli xil nutqiy uslublar bilan tanishishiga imkon beradi.

Muhim jihatlardan biri shundaki, ota-ona bolaning o‘qishini doimiy ravishda nazorat qiluvchi shaxs emas, balki uning kitobxonlik faoliyatidagi hamkori bo‘lishi lozim. “Necha bet o‘qiding?” degan savoldan tashqari, “Senga qaysi qahramon yoqdi?”, “Nima uchun?”, “Hikoyadan qanday xulosa olding?” kabi mazmuniy savollar bolaning fikrlash faoliyatini ancha kuchaytiradi.

Bunday suhbatlar yozma nutqning rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Chunki bola avval o'z fikrini og'zaki shakllantiradi, keyin esa uni yozma ravishda ifodalashga o'tadi.

Oila va maktab hamkorligi ham mazkur jarayonda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi ota-onalarga bolaning yoshiga mos kitoblar ro'yxatini tavsiya qilishi, oilaviy mutolaa uchun topshiriqlar berishi va o'qilgan asar yuzasidan ijodiy yozuvlarni tashkil etishi mumkin.

Masalan, o'qituvchi bir hafta davomida oilaviy o'qish uchun ma'lum bir hikoyani tavsiya qilib, keyingi darsda o'quvchilarga:

“Men ushbu hikoyadan nimani o'rgandim?”

mavzusida 7–10 gapdan iborat matn yozdirishi mumkin.

Bu usul oila va maktab faoliyatini bir-biriga bog'laydi hamda bolaning o'qishdan yozishga tabiiy o'tishini ta'minlaydi.

OILAVIY KITOBXONLIKNI TASHKIL ETISHNING SAMARALI SHAKLLARI

“Oilaviy mutolaa soati”

Har kuni yoki haftada belgilangan vaqtda oila a'zolari birgalikda kitob o'qiydi. Keyin o'qilgan matn yuzasidan qisqa suhbat tashkil qilinadi.

“Kitob haqida 5 gap”

Bola o'qigan kitobi haqida beshta mazmunli gap yozadi. Keyinchalik gaplar soni asta-sekin oshiriladi.

“Mening sevimli qahramonim”

Bola kitobdagi sevimli qahramonini tanlaydi va uning xarakteri haqida kichik matn yozadi.

“Hikoyani davom ettir”

Ota-ona hikoyaning bir qismini o'qib beradi, bola esa voqeani o'z tasavvuriga ko'ra davom ettiradi.

“Qahramonga maktub”

Bola asar qahramoniga xat yozadi. Ushbu usul real kommunikativ vaziyatga yaqin yozma faoliyatni shakllantiradi.

“Oilaviy kitob kundaligi”

Oilada o'qilgan kitoblar, ularning nomi, muallifi, asosiy qahramonlari va oila a'zolarining qisqa fikrlari yozib boriladi.

“Kitobdan yangi so'zlar”

Bola o'qish davomida uchratgan yangi so'zlarini alohida daftar yoki elektron faylga yozadi va ularning ma'nosini o'rganadi.

OILADA YOZMA NUTQNI RIVOJLANTIRISH UCHUN AMALIY TAVSIYALAR

Farzand bilan muntazam ravishda birgalikda kitob o'qish.

Bolaning yoshiga va qiziqishiga mos kitoblarni tanlash.

O'qilgan matn yuzasidan oddiy emas, fikrlashga undovchi savollar berish.

Bolani o'qigan asari haqida o'z fikrini erkin aytishga undash.

Og'zaki fikrni yozma shaklda ifodalash uchun kichik topshiriqlar berish.

Har bir yozma ishda xatolarni sanashdan ko'ra, bolaning fikrini mazmunan baholashga e'tibor qaratish.

Bola yozgan matnni ota-ona ham qiziqish bilan o'qishi va unga ijobiy fikr bildirishi.

Oilada kichik kutubxona tashkil qilish.

Kitob tanlash jarayonida bolaning shaxsiy qiziqishlarini hisobga olish.

Kitobxonlikni jazolash yoki majburlash vositasiga aylantirmaslik.

Ota-onaning o'zi ham kitob o'qib, bolaga shaxsiy namuna ko'rsatishi.

O'qituvchi bilan hamkorlikda bolaning kitobxonlik faoliyatini tashkil qilish.

O'qilgan asar asosida kundalik, xat, hikoya, tavsif va kichik esse yozdirish.

Bolaning yozma ishlarini vaqt davomida saqlab borish va keyinchalik eski hamda yangi ishlarni taqqoslash.

Raqamli vositalardan ham kitobxonlikni qo'llab-quvvatlash maqsadida foydalanish, biroq elektron qurilmalar an'anaviy mutolaa va jonli suhbatning o'rnini to'liq egallashiga yo'l qo'ymaslik.

XULOSA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirish murakkab va ko'p omilli pedagogik jarayon bo'lib, unda maktab ta'limi bilan bir qatorda oilaviy muhit ham muhim o'rin egallaydi. Oilaviy kitobxonlik esa mazkur muhitning eng samarali tarkibiy qismlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Kitob o'qish orqali bola yangi so'z va iboralarni o'zlashtiradi, gaplarning turli shakllari bilan tanishadi, matn tuzilishini anglaydi, voqealar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini tushunadi va o'z fikrini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ushbu jarayonlarning barchasi keyinchalik bolaning yozma nutqida o'z aksini topadi.

Oilaviy kitobxonlikning eng muhim jihati shundaki, u o'qish va yozish faoliyatini tabiiy ravishda birlashtirish imkonini beradi. Bola o'qigan matni haqida suhbatlashadi, savollarga javob beradi, o'z munosabatini bildiradi va keyinchalik bu fikrlarni yozma shaklda ifodalashga o'rganadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, oilada muntazam kitobxonlik muhiti mavjud bo'lgan bolalarda lug'at boyligi, fikrni izchil ifodalash, matn yaratish, ijodiy fikrlash va yozma topshiriqlarni bajarishga qiziqish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish uchun qulay sharoit yuzaga keladi.

Bunda ota-onaning roli alohida ahamiyatga ega. Ota-ona bolaning kitob o'qishini faqat nazorat qiluvchi emas, balki mutolaa jarayonining faol ishtirokchisi bo'lishi lozim. Birgalikda o'qish, suhbatlashish, savollar berish, bolaning fikrini tinglash va o'qilgan asar asosida yozma topshiriqlar tashkil qilish oilaviy kitobxonlikning pedagogik samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, oilaviy kitobxonlikni maktabdagi o'qish va yozish faoliyati bilan uyg'unlashtirish muhimdir. O'qituvchi tomonidan tavsiya etilgan kitoblarni oilada o'qish, o'qilgan asarlar yuzasidan suhbatlar tashkil qilish va keyinchalik ushbu asarlar asosida yozma topshiriqlar bajarish oila va maktabning yagona pedagogik maqsad asosida faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

Umuman olganda, "kitobxonlik → lug'at boyligi → fikrlash → og'zaki ifoda → yozma ifoda → yozma savodxonlik" ketma-ketligi boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirishda muhim pedagogik mexanizm sifatida qaralishi mumkin.

Demak, oilaviy kitobxonlikni rivojlantirish faqat bolaning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish vositasi emas, balki uning intellektual, nutqiy, ijodiy va kommunikativ rivojlanishini ta'minlovchi muhim pedagogik jarayondir. Shu sababli oilada kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va uni maktab ta'limi bilan uzviy bog'lash boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirishning muhim sharti sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
2. Vygotsky L. S. Thought and Language. MIT Press, 1986.
3. Piaget J. The Language and Thought of the Child. Routledge, 2002.
4. Bruner J. The Process of Education. Harvard University Press, 1960.
5. Bandura A. Social Learning Theory. Prentice-Hall, 1977.
6. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Technology in Education. Paris: UNESCO, 2023.
7. OECD. 21st-Century Readers: Developing Literacy Skills in a Digital World. OECD Publishing, 2021.
8. UNICEF. Children in a Digital World. UNICEF, New York, 2017.
9. Graham S., Perin D. Writing Next: Effective Strategies to Improve Writing of Adolescents in Middle and High Schools. Carnegie Corporation of New York, 2007.

10. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. How People Learn II: Learners, Contexts, and Cultures. The National Academies Press, 2018.

11. Gee J. P. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. Palgrave Macmillan, 2003.

12. Livingstone S., Haddon L., Görzig A., Ólafsson K. Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children. EU Kids Online, 2011.